

Történeti földrajz előadás

TGEO0408, BTTR1005BA, BTTR2206BA, BTTR116OMA, BTTR1162OMA, BTTR711OMA

csütörtök, 14:00–15:30 óra, főépület XII. (Szabó István) terem

DE BTK, TÖRTÉNELMI INTÉZET, MODERNKORI MAGYAR TÖRTÉNETI TANSZÉK

 <https://www.facebook.com/Modernkori-Magyar-Torteneti-Tanszek-1655153508118093/>
 szilagyi.zsolt@arts.unideb.hu
 +36 52 512 900 mellék 22135

 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
 Főépület: III/321. tanári szoba

TEMATIKA

ALKALOM	TÉMA
TUDOMÁNYTÖRTÉNET, FOGALMAK ÉS MÓDSZEREK	
1. ea.	Általános gondolatok: bevezetés a történeti földrajz diszciplínába, interdiszciplináris lehetőségek, a tudástranszfer folyamata
2. ea.	A magyar történeti földrajz tudománytörténete a 19. század második felében és a 20. században
3. ea.	A történeti idő. A tér és a hely, a történeti táj és régió fogalma, vizsgálatuk módszerei
BOLYGÓ ÉS EMBER: A 18–20. SZÁZAD FŐBB GLOBÁLIS FOLYAMATAINAK KÖRNYEZETTÖRTÉNETI ÉRTELEMZÉSE	
4. ea.	<i>Litoszféra:</i> talajeró és talajszennyezés, bányászat, talajerózió, a 18. századi agrárforradalom következményei, föld- és határhasználatváltozás
5. ea.	<i>Atmoszféra:</i> regionális légszennyezés 1870 után (szénvárosok, szmogvárosok, megalopoliszok), savas eső, távolabbi következmények
6. ea.	Éghajlatváltozás (I.): lehetséges okai, a klímarekonstrukció forrásai, módszerei, a változás mérete és dinamikája az elmúlt ezer évben
7. ea.	Éghajlatváltozás (II.): felismert következményei, a kis jégkorszak (13–19. század) valószínűsíthető hatásai a gazdaságra és társadalomra
8. ea.	<i>Hidroszféra:</i> vízhasználat-vízszennyezés, folyó- és állóvizek (eutrofizáció), tengerek-óceánok, vízszabályozás-lecsapolás, vízgazdálkodás
9. ea.	<i>Bioszféra:</i> mikrobák–betegségek, (kitekintés: pestis), kolera, TBC, spanyolnátha, HIV, vakcinák–antibiotikumok (MDR baktériumok), a mikrobák és az ember kapcsolatának megváltozása (öntözés, interkontinentális közlekedés, emberek–állatok közti kapcsolat, urbanizáció)
TÁJ ÉS EMBER: A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ZAJLÓ VÁLTOZÁSOK NÉHÁNY TÖRTÉNETI FÖLDRAJZI ÉS KÖRNYEZETTÖRTÉNETI ASPEKTUSA	
10. ea.	A Kárpát-medencei éghajlatváltozás lehetséges következményei az elmúlt ötszáz évben, fenntarthatatlan gazdasági modell (16–19. század)
11. ea.	A táj lakosságának változása: népességnövekedés és -csökkenés (9–20. század), a 19. századi demográfiai átmenet egy története
12. ea.	Tájátalakítás (I.): az épített környezet változása a tájban; városok, falvak, tanyák a 14–19. században

Folytatás a következő oldalon...

ALKALOM	TÉMA
13. ea.	Tájátalakítás (II.): Az alföldi vízszabályozás folyamata, a rövidtávú előnyök és a hosszútávú, súlyos következmények (a biodiverzitás csökkenése)
14. ea.	A nemzeti történetírás egy lehetséges történeti földrajzi látószöge: az alföldi táj nemzetiesítésének 19. századi története

A tantárgy rövid leírása ▶ A tantárgy oktatásának célja, hogy a hallgatók előadás keretében megismerkedjenek a korábbi történeti földrajz valamint az új, napjainkban intézményesülő tudományterületek mint például a környezettörténet, a történeti ökológia vagy a történeti regionális tudomány módszertani kihívásaival, illetve azzal az interdiszciplináris látásmóddal, amely a történeti földrajz műveléséhez elengedhetetlen. Az elsajátított tananyag, az előadásokon közvetített tudományos szemléletmód befogadása, hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók formálhassák saját interdiszciplináris látásmódjukat és kontextualizáló képességüket. A katedrára készülő hallgatók, az előbbieket mellett, külön segítséget kapnak a középiskolai történelem- és földrajztantárgy koncentrációjához.

A történeti földrajz (környezettörténet) az emberi társadalom és a természeti környezet kapcsolatát, a „történeti ökoszisztémák” működését vizsgálja (Rác 2011: 848). A főbb nemzetközi kutatási irányvonalak elsősorban a mezőgazdaság, a közlekedés, a demográfia és a gyakran ezek háttérben álló klímaváltozás történetének aspektusaihoz kötődnek. Noha a hazai témaválasztások jól illeszkednek az említett kutatási sodorvonalhoz, attól azért el is térnek: többnyire (1) a természeti környezet rekonstruálásához, (2) a környezet és a társadalom kapcsolatának empirikus vizsgálatához, (3) az ember és a természeti környezet együttéléséről való gondolkodás történetéhez, valamint (4) az éghajlattörténeti és a létfenntartási rendszerek kutatásához fűződnek.

A tudományterületek közötti tudástranszfert fenntartó, többszólamú perspektíva lehetővé teszi a nemzetek fölötti értelemezési kontextusok megnyitását, a transznacionális történetírás hazai kibontakozását (is). Így kerülnek a vizsgálat középpontjába az előadások alkalmával a diszciplína tudománytörténeti kérdései, a felmerülő forráskezelési nehézségek s a módszertani problémák mellett, az európai és a Kárpát-medencei szekuláris demográfiai és gazdasági folyamatok, az urbanizáció illetve a klímaváltozás (kis jégkorszak) körülményei, következményei.

A teljesítés feltételei ▶ A kötelező és az ajánlott irodalom átfogó ismerete, az előadások rendszeres látogatása és a mellékelt topográfiai minimum-névanyag vaktérképen történő lokalizálása. A számonkérés írásbeli kollokvium formájában történik.

Debrecen, 2023. szeptember 1.

Szilágyi Zsolt, PhD

Ajánlott irodalom

- Bak Borbála: *Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig.* História és MTA TTI, Budapest, 2003. Behringer,
- Beluszky Pál (szerk.): *Magyarország történeti földrajza.* I–II. kötet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005–2008.
- Beluszky Pál: *A Nagyalföld történeti földrajza.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2001. (Dialóg Campus Szakkönyvek, Dialóg Campus Tankönyvek)
- Birg, Herwig: *A világ népessége. Dinamikus növekedés és leselkedő csapdák.* Corvina, Budapest, 2005.
- Bulla Béla – Mendöl Tibor: *A Kárpát-medence földrajza.* Egyetemi Nyomda, Budapest, 1947. (Nevelők Könyvtára, 2.)
- Butlin, R. A. – Dodgshon, R. A. (szerk.): *Európa történeti földrajza.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.
- Frisnyák Sándor: *Magyarország történeti földrajza.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
- Dövényi Zoltán (főszerk.): *A Kárpát-medence földrajza.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2012. (Akadémiai Kézírókönyvek 12.)
- McNeill, J. R.: *Valami új a nap alatt. A huszadik század környezettörténete.* Ford. Malik Tóth István, Zalotay Melinda. Ursus Libris, Budapest, 2011.
- Nemes Nagy József: *Terek, Helyek, Régiók. A regionális tudomány alapjai.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.
- Pounds, Norman John Greville: *Európa történeti földrajza.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Rác Lajos: *Magyarország éghajlattörténete az újkor idején.* Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2001.
- Rác Lajos: *Magyarország környezettörténete az újkorig.* MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2008. (Természet-történelem 1.)
- Szilágyi Zsolt: *Ismeretlen Alföld. A táj területi egyenlőtlenségei a 20. század elején.* ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2022, 13–25., 31–46., 198–204. (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések, A vidék vonzásában 3.)
- Wolfgang: *A klíma kultúrtörténete a jégkorszaktól a globális felmelegedésig.* Corvina Kiadó, Budapest, 2010.
- Appenzeller, Tim 2005: Madárinfluenza. *National Geographic* 3, 10, 46–75.
- Attenborough, David – Hughes, Jonnie.: *Egy élet a bolygónkon. A szemtanú vallomása – és látomás a Föld jövőjéről.* Park Könyvkiadó, Budapest, 2020.
- Bácskai Vera: *Városok Magyarországon az iparosodás előtt.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Bácskai Vera: Várostörténet. In *Bevezetés a társadalomtörténetbe.* Szerk. Bódy Zsombor, Ö. Kovács József. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 243–257.
- Bácskai Vera–Nagy Lajos: *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
- Bak Borbála: Történeti földrajz. In *A történelem segédtudományai.* Szerk. Bertényi Iván, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 66–82. (A történettudomány kézikönyve, 1.)
- Barabási Albert-László: Behálózva. *A hálózatok új tudománya. Hogyan kapcsolódik minden egymáshoz, és ez mit jelent a tudományban, az üzleti és mindennapi életben.* Ford. Vicsek Mária. Libri Kiadó, Budapest, 2003.
- Becsei József: *Békéscsaba, Békés, Gyula és tanyavilágának településmorfológiája.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
- Beluszky Pál–Frisnyák Sándor–Gál Zoltán–Györi Róbert–Hajdú Zoltán–Rác Lajos–Szilágyi Zsolt: Mi a történeti földrajz és kik a történeti földrajzosok? Kerekasztal-beszélgetés a történeti földrajzról az MTA Regionális Kutatások Központja Budapesti Osztályán 2007. szeptember 3-án. *Korall* 9, 2008: 31, 5–22.
- Online: <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00022/pdf/005-022.pdf>
- Beluszky Pál–Györi Róbert: *Magyar városhálózat a 20. század elején.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005.
- Benda Gyula – Szekeres András (szerk.): *Tér és történelem.* L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2002. (Atelier Füzetek 4.)
- Blazovich László: *Városok az Alföldön a 14–16. században.* Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2002. (Dél-alföldi évszázadok, 17.)
- Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/CSOM_Dae_17/?pg=0&layout=s
- Botár Imre – Károlyi Zsigmond: *A Tisza szabályozása.* I–II. rész (1846–1879 és 1879–1944). Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda, Budapest, 1971. (Vízügyi Történeti Füzetek 3.)
- Bulla Béla: Hazai történeti földrajzunk multja, jelene és feladatai. In *Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának emlékére.* [Szerk. n.] Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Budapest–Pécs, 1938, 73–106.
- Cholnoky Jenő: *Hazánk és népünk egy ezredéven át. A magyarság hajdan és most.* Somló Béla Könyvkiadó, Budapest, [1935]
- Online: http://mtdportal.extra.hu/books/cholnoky_jeno_hazank_es_nepunk.pdf
- Czettler Jenő: *Tanyai település és tanyai központok.* Stephaneum Nyomda Rt., Budapest, 1913.

- Dányi Dezső: Demográfiai átmenetek (valóság, tudomány, politika). *Demográfia* 43, 2000: 2–3, 231–251. Online: <http://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/199/325>
- Dányi Dezső: Regionális vándorlás, urbanizáció a XIX. század végén. In: Illés Sándor – Tóth Pál Péter (szerk.): *Migráció. Tanulmánygyűjtemény*. 1. kötet. Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 1998, 87–114.
- Demeter Gábor: Perifériák és fejlett régiók a történeti Magyarországon (1890–1910). In: *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Szerk. Demeter Gábor, Szulovszky János. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Budapest–Debrecen, 2018, 145–194.
- Demeter Gábor–Bagdi Róbert: *A társadalom differenciáltságának és térbeli szerveződésének vizsgálata Sátoraljaújhelyen 1870-ben. (A GIS lehetőségei a történeti kutatásokban)*. [K. n.] Debrecen–Budapest, 2016. Online: http://real.mtak.hu/34623/1/SAUH_TERKEPEK8_u.pdf
- Dóka Klára: *A Körös és Berettyó vízrendszer szabályozása a 18–19. században. Egy táj átalakulása*. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 1997. (Közlemények Békés megye és Környéke Történetéből 7.)
- Dövényi Zoltán: A migráció szerepe Magyarország 18. századi népességnövekedésében. *Történeti Földrajzi Közlemények* 4, 2016: 3–4, 47–53.
- Eperjessy Kálmán: *A magyar falu története*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1966. (Stúdium Könyvek, 58.)
- Erdei Ferenc: *Magyar falu*. Az Athenaeum kiadása, Budapest [1940]. Online: <http://mek.oszk.hu/04600/04699/html/>
- Erdei Ferenc: *Magyar tanyák*. Az Athenaeum kiadása, Budapest, 1942.
- Erdei Ferenc: *Magyar város*. Az Athenaeum kiadása, Budapest, [1939].
- Faragó Tamás: Az 1851–1910 közötti időszak vándorlástörténetének újragondolása, különös tekintettel a nemzetközi vándormozgalmakra. In *Mozgás és átalakulás. A migráció és a társadalmi mobilitás történeti változásai és összefüggései. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2016. évi, gödöllői konferenciájának tanulmánykötete*. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2018, 9–46. (Rendi társadalom – polgári társadalom 30.)
- Faragó Tamás: *Bevezetés a történeti demográfiába*. Budapesti Corvinus Egyetem. Egyetemi elektronikus tankönyv, Budapest, 2009. Online: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_09_Farago_Tamas_Bevezetes_a_torteneti_demografiaba/index.html
- Fodor Ferenc: *A magyar földrajztudomány története*. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 2006 [1951].
- Frisnyák Sándor: Bevezető. A történeti földrajz tárgya, feladata és módszere. In *Uő: Történeti földrajz. A Szatmár–Beregi síkság, a Rétköz, a Nyírség és a Zempléni-hegység 18–19. századi földrajza*. Szabolcs-Szatmár megyei Pedagógus Továbbképző Intézet, Nyíregyháza, 1985, 5–13.
- Fügedi Erik: *A középkori Magyarország történeti demográfiája*. Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 1992. Online: <http://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/tortenetidemografiarifuzetek/article/view/2298>
- Fügedi Erik: Koldulórendek és városfejlődés Magyarországon. *Századok* 106, 1972: 1, 69–95.
- Für Lajos: *Kertes tanyák a futóhomokon. Tájégtörténeti tanulmány*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. (Agrártörténeti tanulmányok, 12.)
- Glaser, Rüdiger – Riemann, Dirk: A thousand-year record of temperature variations for Germany and Central Europe based on documentary data. *Journal of Quaternary Science* 24, 2009: 5, 437–449. <https://doi.org/10.1002/jqs.1302>
- Granasztói György: A középkori Európa népesedése. In *Európa ezer éve. A középkor*. 1. kötet. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 67–78.
- Grynaeus András: Dendrokronológiai kutatások Magyarországon – a Magyar Dendrokronológiai Laboratórium tevékenysége. In *Környezettörténet 1. Az elmúlt 500 év környezeti eseményei történeti és természettudományi források tükrében*. Szerk. Kázmér Miklós. Hantken Kiadó, Budapest, 2009, 337–343. Online: http://www.academia.edu/16603672/Dendrokronologiai_kutatasi_sok_Magyarorszagon_a_Magyar_Dendrokronologiai_Laboratorium_tevkenysge
- Gulyás László: *Városfejlődés a középkori Máramarosban*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2014. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 280.)
- Gyáni Gábor: A város mint zárt és nyitott tér. *Forrás* 48, 2016: 7–8, 205–2019.
- Gyáni Gábor: Az urbanizáció Magyarországon a 19–20. században. *Limes* 11, 1998: 2–3, 87–100.
- Gyimesi Sándor: *A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. Funkcionális és strukturális változások Nyugat- és Közép-Kelet-Európa városhálózatában, különös tekintettel Magyarországra*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. (Gazdaságtörténeti Értekezések, 7.)
- Györfly György–Zólyomi Bálint: A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt. In *Honfoglalás és régészet*. Szerk. Kovács László. Balassi Kiadó, Budapest, 1994, 13–37. (A honfoglalásról sok szemmel, 1.) Online: http://mandadb.hu/common/file-servlet/document/661024/default/doc_url/A_Karpat_medence_es_Etelkoz_kepe_egy_evezred_elott.pdf
- Györi Róbert: A hazai történeti adatforrások. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. Nemes Nagy József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 2005. 35–37. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11.) Online: http://www.academia.edu/10307380/REGIONALIS_ELEMZESI_MODSZEREK
- Györi Róbert: A magyar történeti földrajz a két világháború között. *Földrajzi Közlemények* 126, 2002: 1–4, 79–92.
- Györi Róbert: A történeti régió. In *Régiók távolról és közelről*. Szerk. Nemes Nagy József. ELTE Regionális

- Földrajzi Tanszék, MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 2005, 63–71. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 12.)
Online: http://geogr.elte.hu/REF/REF_Kiadvanyok/REF_RTT_12/REF_RTT_12_OK.pdf
- Györi Róbert: Bécs kapujában. Területi fejlettségi különbségek a Kisalföld déli részén a 20. század elején. *Korall* 7, 2006: 24–25, 231–250.
 Online: <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00017/pdf/231gyori.pdf>
- Hajdú Zoltán. A történeti földrajz kialakulása, irányzatai, a magyar történeti földrajz fejlődése. In *Magyarország történeti földrajza*. 1. kötet. Szerk. Beluszky Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005, 25–39.
- Harangi Szabolcs: Egy vulkán, amely megrengette a világot. 200 éve tört ki a Tambora. *Magyar Tudomány* 176, 2015: 7, 875–883.
 Online: <http://real.mtak.hu/27692/>
- Holt-Jensen, Arild: *Geography. History and Concepts: a Student's guide*. (Fourth edition.) Sage, London, 2009.
- Hoof, Thomas Bastiaan van: *Coupling between atmospheric CO₂ and temperature during the onset of the Little Ice Age*. Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht, 2004.
 Online: <http://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/1210/full.pdf?sequence=1>
- Hoóz István: *Népesedéspolitika és népességfejlődés Magyarországon a két világháború között*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- Horváth Róbert: A malthusi népesedési eszmék megismerése és kritikai fogadtatása Magyarországon az I. világháborúig bezárólag. *Demográfia* 28, 1985: 1, 29–50.
 Online: <http://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/1041/1080>
- Hunfalvy János: Az Alföld általános jellemzése. In *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben*. 7. kötet. *Magyarország*. 2. kötet. Magyar Királyi Államnyomda, Budapest, 1891, 3–20.
 Online: <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/osztrak-magyar/ch14.html>
- Igel, Karsten: A társadalom-topográfiaától a társadalmi térig? Megjegyzések a késő középkori német városi társadalom szerkezetéhez és annak térbeli leképeződéséhez. *Korall* 12, 2011: 45, 35–58.
 Online: http://epa.oszk.hu/00400/00414/00036/pdf/Korall_45_Igel.pdf
- Kádár László: *A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei*. Országos Táj- és Népkutató Intézet, Budapest, 1941. (A Magyar Táj- és Népismeret Könyvtára 3.)
- Kaposi Zoltán: *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000*. Változatlan utánnomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.)
- Katus László: A demográfiai átmenet kérdései Magyarországon a 19. században. *Történelmi Szemle* 23, 1980: 2, 270–288.
Online: https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/fo-lyoiratok/tsz/tsz1980_2/katus.pdf
- Katus László: A népesedés és a társadalmi szerkezet változásai. In: Kovács Endre (főszerk.): *Magyarország története tíz kötetben*. 6/2. kötet. Magyarország története 1848–1890. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, 1119–1163.
- Katus László: Demográfiai forradalom. In Uő: *A középkor története*. Pannonica–Rubicon, Budapest, 2000. 228–230.
- Katus László: Szállítási forradalom Magyarországon a 19. században. In: *Sokszólamú történelem. Katus László válogatott tanulmányai és cikkei*. Szerk. Nagy Mariann, Vértesi Lázár. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történelem Tanszékcsoporthoz, Pécs, 2008, 134–142.
- Keményfi Róbert: „Kulturális hatóerőnk” mitikus történeti földrajzi háttere. A magyar Mezőpotómia képzete. *Korall* 31. (2008) 101–131.
- Kern Zoltán: *Éghajlati és környezeti változások rekonstrukciója faévgyűrűk és barlangi jég vizsgálata alapján*. Doktori értekezés. Kézirat. (Témavezető: Gábris Gyula és Kázmér Miklós.) ELTE TTK Földtudományi Doktori Iskola. Földrajz–Meteorológia Program. Budapest, 2010.
 Online: http://teo.elte.hu/minosites/ertekezés2010/kern_z.pdf
- Koloh Gábor: Magyarország demográfiája és az első világháború. In *Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után. Konfliktusok, kihívások, változások a háború és az összeomlás nyomán*. Szerk. Bódy Zsombor. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2019, 9–46. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések. Trianon-dokumentumok és -tanulmányok 2.)
- Kondratyev, Nyikolaj Dmitrijevic: A gazdasági fejlődés hosszú hullámai. *Történelmi Szemle* 23, 1980: 2, 241–269.
 Online: https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/fo-lyoiratok/tsz/tsz1980_2/kondratyev.pdf
- Kovacsics József (szerk.): *Magyarország történeti demográfiája, 896–1995*. Millecentenáriumi előadások. Központi Statisztikai Hivatal, Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottsága és Történeti Demográfiai Albizottsága, Budapest, 1997.
- Kovacsics József: Bevezetés a történeti statisztika forrásainak tanulmányozásába. In *A történeti statisztika forrásai*. Szerk. Kovacsics József. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957. 5–50.
Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MolDigiLib_VSK_a_tort_statiztika_forrasai/?pg=5&layout=s
- Kövér György: *Iparosodás Agrárországban. Magyarország gazdaságtörténete 1848–1914*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982. (Magyar História)
- Kristó Gyula: Történeti földrajz. In *A történelem segédanyagai*. Szerk. Kállay István. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 1986, 296–306.
- Kubinyi András: A késő-középkori Magyarország történeti demográfiai problémái. In *Történeti demográfiai évkönyv*. Szerk. Faragó Tamás, Óri Péter. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2001. 105–119.
 Online: <http://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/tortenetdemografiaievkonyvek/article/viewFile/930/652>

- Kubinyi András: *Városfejlődés és vásárhálózat a középkori Alföldön és az Alföld szélén*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2000. (Dél-alföldi Évszázadok, 14.)
Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/CSOM_Dae_14/?pg=0&layout=s
- Lászlóffy-Böhm Woldemár: A Tiszavölgy. Vízrajzi leírás és a vízmunkálatok ismertetése. *Vízügyi Közlemények* 14, 1932: 2, 108–142.
- Leél-Össy Szabolcs–Siklósy Zoltán: Cseppköbe zárt évezredek. Készül a barlangi klímanaptár. *A Földgömb* (Új sorozat) 12, 2010: 3, 58–67.
- Livi-Bacci, Massimo: *A világ népességének rövid története*. Osiris, Budapest, 1999.
- Ljungqvist, Fredrik Charpentier – Seim, Andrea – Krusic, Paul J. – González-Rouco, Jesús Fidel – Werner, Johannes P. – Cook, Edward R. – Zorita, Eduardo – Luterbacher, Jürg – Xoplaki, Elena – Destouni, Georgia – García-Bustamante, Elena – Aguilar, Camilo Andrés Melo – Seftigen, Kristina – Wang, Jianglin – Gagen, Mary H. – Esper, Jan – Solomina, Olga – Fleitmann, Dominik – Büntgen, Ulf: European warm-season temperature and hydroclimate since 850 CE. *Environmental Research Letters* 14, 2019: 8.
<http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/ab2c7e>
- Ljungqvist, Fredrik Charpentier – Thejll, Peter – Christiansen, Bo – Seim, Andrea – Hartl, Claudia – Esper, Jan. The significance of climate variability on early modern European grain prices: *Cliometrica* (Journal of Historical Economics and Econometric History) 15, 2021: 2, DOI 10.1007/s11698-021-00224-7
- Luterbacher, J. – Werner, J. P. – Smerdon, J. E. – Fernández-Donado, L. – González-Rouco, F. J. – Barriopedro, D. – Ljungqvist, F. C. – Büntgen, U. – Zorita, E. – Wagner, S. – Esper, J. – McCarroll, D. – Toreti, A. – Frank, D. – Jungclaus, J. H. – Barriendos, M. – Bertolin, C. – Bothe, O. – Brázdil, R. – Camuffo, D. – Dobrovolný, P. – Gagen, M. – García-Bustamante, E. – Ge, Q. – Gómez-Navarro, J. J. – Guiot, J. – Hao, Z. – Hegerl, G. C. – Holmgren, K. – Klimenko, V. V. – Martín-Chivelet, J. – Pfister, C. – Roberts, N. – Schindler, A. – Schurer, A. – Solomina, O. – von Gunten, L. – Wahl, E. – Wanner, H. – Wetter, O. – Xoplaki, E. – Yuan, N. – Zanchettin, D. – Zhang, H. – Zerefos, C.: European summer temperatures since Roman times. *Environmental Research Letters* 11, 2016: 2.
<http://dx.doi.org/10.1088/1748-9326/11/2/024001>
- Makkai László: A magyar városfejlődés történetének vázlata. In *Vidéki városaink*. Szerk. Borsos József. Budapest 1961, 25–75.
- Maksay Ferenc: *A magyar falu középkori településrendje*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.
- Mendöl Tibor: *Táj és ember*. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1932. (Kincsestár, A Magyar Szemle Társaság Könyvtára, 46.)
- Mendöl Tibor: Településtörténet, településföldrajz, történeti földrajz. In *Emlékkönyv Szentpétery Imre születése hatvanadik évfordulójának emlékére*. [Szerk. n.] Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Budapest–Pécs, 1938, 312–334.
- Mészáros Rezső: *A társadalomföldrajz és a regionális tudomány Magyarországon*. Magyar Tudomány 166, 2006: 1, 21–28.
- Miller, Gifford H et al.: Abrupt Onset of the Little Ice Age Triggered by Volcanism and Sustained by Sea-ice/ocean Feedbacks. *Geophysical Research Letters* 39, 2012: 1, 1–5. (doi: 10.1029/2011gl050168).
- Morrissey, John–Nally, David–Strohmayr, Ulf–Whelan, Yvonne: *Key Concepts in Historical Geography*. SAGE Publications Ltd, London, 2014.
- Nemes Nagy József (szerk.): *Regionális elemzési módszerek*. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 2005. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11.)
Online: http://www.academia.edu/10307380/REGION%C3%81LIS_ELEMZ%C3%89SI_M%C3%93D_SZEREK
- Novák Veronika: Az erőszak topográfiája. Hétköznapi térhasználat a 15–16. századi párizsi bűnesetekben. *Korall* 12, 2011: 45, 59–79.
Online: http://epa.oszk.hu/00400/00414/00036/pdf/Korall_45_Novak.pdf
- Orosz István: *Tanulmányok az Alföld mezőgazdaságáról*. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. (Speculum Historiae Debreceniense 30.)
- Óri Péter: A természetes szaporodás alakulása és helyi változatai a 18. századi Magyarországon. In: *Történeti demográfiai évkönyv 2001*. Szerk. Faragó Tamás, Óri Péter. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2001, 193–222.
- Péczy György: *Éghajlatlan*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
- Pénzes János: Fejlettségi különbségek és centrum-periféria viszonyok a történelmi Magyarországon (1910). In: *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Szerk. Demeter Gábor, Szulovszky János. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Budapest–Debrecen, 2018, 85–116.
- Pinke Zsolt: *Alkalmazkodás és felemelkedés – modernizáció és leszakadás. Kis jégkorszaki kihívások és társadalmi válaszok a Tiszántúlon*. Doktori (PhD) értekezés kéziratban. Témavezető: Majdán János. PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs, 2015.
Online: <http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/14972>
- Prinz Gyula: *Magyarország földrajza*. Renaissance Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1942.
- Puskás Julianna: Kivándorlás Magyarországról az Egyesült Államokba 1914 előtt. *Történelmi Szemle* 17, 1974: 1–2, 32–67.
- R. Várkonyi Ágnes: Mikes és a kis jégkorszak. In *Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*. 1. kötet. Szerk. Imre Mihály, Oláh Szabolcs, Fazakas Gergely Tamás, Száraz Orsolya. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011, 272–280.
- Rác István: A tanyarendszer kialakulása. In: *Uő: Parasztok, hajdúk, civisek. Társadalomtörténeti tanulmányok*. Debreceni Egyetem, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000, 317–380.
- Rác Lajos: Az 1830-as évek éghajlati-környezeti válsága Magyarországon. *Korall* 9, 2008: 31, 132–160.
Online: <http://epa.oszk.hu/00400/00414/00022/pdf/132-160.pdf>
- Rác Lajos: Mi a kis jégkorszak? *Történeti Földrajzi Közlemények* 4, 2016: 1, 15–46. [Online:](#)

- http://zeus.nyf.hu/~foldrajz/torteneti_foldrajzi_kozlemenyek5.pdf
- Rosta Szabolcs 2014. *A Kiskunsági homokhátság 13–16. századi településtörténete*. Doktori (Ph. D.) értekezés kéziratban. Témavezető: Laszlovszky József. ELTE BTK, ELTE Történettudományi Doktori Iskola, Régészettudományi Intézet doktori program, Budapest. Online: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/rosta-szabolcs/diss.pdf>
- Soja, Edward William: *Postmodern Geographies. The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Verso Press, London and New York, 1989.
- Solymosi László: A tanyarendszer középkori előzményeinek historiográfiája. In: *A magyar tanyarendszer múltja. Tanulmányok*. Szerk. Pölöskei Ferenc, Szabad György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 71–96.
- Sonkoly Gábor: *Erdély városai a XVIII–XIX. században*. L' Harmattan Kiadó, Atelier, Budapest, 2001. (Atelier Füzetek, 2.)
- Szabó István: *A középkori magyar falu*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969.
- Szabó Kálmán: *Kecskeméti Tanyák*. Kecskeméti Lapok, Kecskemét, 1936.
- Szabó Pál: Régió: „meghatározott területi egység”. In *Régiók távolról és közelről*. Szerk. Nemes Nagy József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 2005, 7–61. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 12.)
Online: http://geogr.elte.hu/REF/REF_Kiadvanynok/REF_RTT_12/REF_RTT_12_OK.pdf
- Szabó Zoltán: *Szerelmes földrajz*. Nyugat Kiadó és Irodalmi R. T., Budapest, 1942.
- Széchenyi István: *Eszmetöredékek, különösen a Tisza-völgy rendezését illetőleg*. Trattner és Károlyi' betűíve, Pest, 1846.
- Szegedi Sándor: *A környezet és a társadalom kölcsönhatása a Kárpát-medencében a honfoglalástól a XX. századig*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2002.
- Szegedi Sándor: Félezer év fagyoskodás. A kisjégkorszak jelleme. *A Földgömb* (Új sorozat) 12, 2010: 3, 26–37.
- Szekfű Gyula: A magyar táj színváltozása. In Hóman Bálint–Szekfű Gyula: *Magyar történet*. 3. kötet. (Hatodik, változatlan kiadás.) Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1939 [1928–1934], 393–401.
- Szilágyi Zsolt: A Kárpát-medence fejlettségi membránja (1910). A fogalomalkotás és a vizualizálás egy lehetséges módszertani megoldása, az eredmények kontextualizálási kísérlete. In: Demeter Gábor – Szulovszky János (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Budapest–Debrecen, 2018, 47–84.
- Szilágyi Zsolt: A térinformatika és a gravitációs modell szerepe a városiányos területek megjelenítésében a két világháború közötti Alföld példáján. *Új Nézőpont* 4, 2017: 2, 31–69.
- Szilágyi Zsolt: A történeti földrajz mint kapcsolattudomány alkalmazása a magyar várostörténet-írásban. *Nagyerdei Almanach* 4, 2013: 1, 183–204.
Online: http://real.mtak.hu/26470/1/131.14_SzZs_183-204p.pdf
- Szilágyi Zsolt: Felelőtlen Napóleon? – avagy az 1812-es tél. In *Adsumus II. Tanulmányok a IV. Eötvös Konferencia előadásaiból*. Eötvös József Collegium, Budapest, 2004. 43–50.
- Teleki Pál: A gazdasági élet földrajzi alapjai. Centrum Kiadóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1936.
- Teleki Pál: A tájfogalom jelentőségéről. Rectori tanévnyitó beszéd a Műszaki és Gazdasági Egyetemen. *Budapesti Szemle* 65, 1935: 720. 129–141.
- Timár Lajos: A magyar településhálózat néhány jellemzője. In Uő: *Vidéki városalakók. Debrecen társadalmi 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1993, 30–48. (Mikrotörténelem, 6.)
- Timár Lajos: A regionális történeti elemzés módszertani problémái. In Uő: *Vidéki városalakók. Debrecen társadalmi 1920–1944*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1993, 11–29. (Mikrotörténelem, 6.)
- Timár Lajos: Történeti földrajz és társadalomtörténet. In *Bevezetés a társadalomtörténetbe. Hagyományok, irányzatok, módszerek*. Szerk. Bódy Zsombor, Ö. Kovács József. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 341–370.
- Tomka Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2009.
- Weis István 1931. *A magyar falu*. Magyar Szemle Társaság, Budapest. (Kincsestár, 10.)
Online: http://mtdaportal.extra.hu/books/weis_istvan_a_magyar_falu.pdf
- Wrigley, Edward Anthony: *Népesedés és történelem*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1973.

Ajánlott oldalak

- American Association of Geographers – <http://www.aag.org/>
- ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék – <http://azarus.elte.hu/>
- Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület – <http://hajnalkor.hu/>
- Historical Climatology – <http://www.historicalclimatology.com/>
- Historical Geography – <https://journals.unm.edu/index.php/historicalgeography>
- Historical Geography Research Group – <https://hrg.org.uk/>
- Journal of Historical Geography – <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-historical-geography/>
- Korall – <http://www.korall.org/>
- Magyar Földrajzi Társaság – <https://www.foldrajzitasasag.hu/>
- Magyar Történelmi Társulat – <http://www.tortenelmitarsulat.hu/>

MTA GISta Hungarorum – <https://www.gistory.hu>
MTA Magyar Várostörténeti Atlasz – <http://www.varosatlasz.hu>
Royal Geographical Society – <http://www.rgs.org/HomePage.htm>
Tér és Társadalom – <http://tet.rkk.hu/index.php/TeT>
University of Sheffield, Department of Geography – <https://www.sheffield.ac.uk/geography>

Ajánlott adatbázisok (statisztikák, térképek)

A Habsburg Birodalom Történelmi Térképei (Arcanum): <http://mapire.eu/hu/>
Az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történelmi Földrajzi Albizottsága (hivatalos honlap):
<http://www.gistory.hu/g/hu/index>
Cholnoky Jenő kolozsvári hagyatéka: <https://hagyatek.cholnoky.ro/terkeptar/digitalizalt/>
ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék Térképoldalak Adatbázisa: <http://lazarus.elte.hu/hun/moterkep.htm>
KSH Könyvtár Digitális Adatbázis: http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika
Magyarország Nemzeti Atlasza: <http://www.nemzetiatlasz.hu/>
Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára:
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/kozponti_statisztikai_hivatal_nepszamlalasi_digitalis_adattar/

I. EURÓPA TOPOGRÁFIA (kötelező minimum névanyag)

VÍZRAJZ

Adriai-tenger, Azovi-tenger, Balti-tenger, Boszporusz, Csúdtó, Dardanellák, Dnyeper, Don, Doveri-szoros, Duna, Ebro, Elba, Égei-tenger, Északi-tenger, Fekete-tenger, Földközi-tenger, Gibraltári-szoros, Kaszpi-tenger, La Manche, Ladoga-tó, Loire, Márvány-tenger, Nyeman, Odera, Pó, Rajna, Rhône, Szajna, Temze, Urál, Visztula, Volga

SZIGETEK, FÉLSZIGETEK

Appennini-félsziget, Azori-szigetek, Balkán-félsziget, Brit-szigetek, Ciprus, Elba, Ír-sziget, Izland, Jylland-félsziget, Korzika, Kréta, Krím, Málta, Peloponnészosz, Pireneusi-félsziget (Ibériai-félsziget), Rodosz, Skandináv-félsziget, Szardínia, Szicília, Thíra (Szantorin)

TÁJAK

Alpok, Appenninek, Balkán-hegység, Bécsi-medence, Burgenland (Őrvidék), Cseh-medence, Dalmácia, Délvidék, Dinári-hegység, Finn-tóvidék, Flandriai-iparvidék, Francia-középhegység, Germán-alföld, Holland-mélyföld, Kaukázus, Kárpátok, Kelet-európai-síkság, Lengyel-alföld, Londoni-medence, Lotaringia, Mont Blanc, Német-középhegység, Párizsi-medence, Pennine, Pireneusok, Román-alföld (Havasalföld), Ruhr-vidék, Skandináv-hegység, Skót-iparvidék, Szent Gotthárd-hágó, Szilézia, Szudéták, Urál-hegység, Vezúv

ORSZÁGOK

Albánia, Andorra, Anglia, Ausztria, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság (Nagy-Britannia), Észtország, Fehéroroszország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Írország, Koszovó, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxemburg, Macedónia, Málta, Moldova, Monaco, Montenegró, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Románia, San Marino, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna, Vatikán

VÁROSOK

Amszterdam, Antwerpen, Athén, Barcelona, Bécs, Belgrád, Berlin, Birmingham, Bonn, Bréma, Brno, Brüsszel, Bukarest, Drezda, Dublin, Dubrovnik, Frankfurt, Gdańsk, Genf, Genova, Glasgow, Göteborg, Graz, Hága, Halle, Hamburg, Hannover, Helsinki, Karlovy Vary, Kijev, Koppenhága, Köln, Krakkó, Linz, Lipcse, Lisszabon, Ljubljana, Lódz, London, Luxembourg, Lyon, Madrid, Manchester, Marseille, Milánó, Minszk, Moszkva, Munkács, München, Nápoly, Odessza, Oslo, Párizs, Prága, Reykjavík, Riga, Róma, Rostock, Rotterdam, Salzburg, Sevilla, Skopje, Split, Stockholm, Strasbourg, Sarajevó, Szczecin, Szentpétervár, Szófia, Tallinn, Tirana, Torino, Trieszt, Várna, Varsó, Velence, Vilnius, Volgográd, Zágráb, Zürich

II. KÁRPÁT-MEDENCE TOPOGRÁFIA

(kötelező minimum névanyag)

VÍZRAJZ

Duna és néhány mellékfolyója: Lajta, Rába, Sió, Dráva, Mura, Száva, Vág, Árva, Nyitra, Zsitva, Garam, Ipoly, Tisza, Zsil, Olt

Tisza és néhány mellékfolyója: Bodrog, Ung, Sajó, Rima, Hernád, Zagyva, Tarna, Szamos, Kraszna, Körös, Sebes-Körös, Berettyó, Fekete-Körös, Fehér-Körös, Maros, Aranyos, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő

Tavak: Balaton, Fertő, Velencei-tó

HÁGÓK, SZOROSOK

Király-hágó, Branyiszközi-hágó, Dévényi-kapu, Uzsoki-hágó, Vereckei-hágó, Tatár-hágó, Tölgyesi-szoros, Békás-szoros, Gyimesi-szoros, Ojtozi-szoros, Vöröstorony-szoros, Kazán-szoros, al-dunai Vaskapu-szoros (Vaskapu)

TÁJAK

Alföld: Mezőföld, Sárrét (mezőföldi Sárrét), Tolnai-Sárköz, Ormánság, Drávaszög (Drávaköz), Duna-Tisza köze, Kiskunság, Bugac, Bácska, Csepel-sziget, Mohácsi-sziget, Szerémség, Fruska Gora (Álmus-hegység), Bodrokköz, Rétköz, Jászság, Tiszántúl, Beregi-Tiszahát, Szatmári-Tiszahát, Szamoshát, Ecsedi-láp, Nyírség, Hajdúság, Hortobágy, Nagyunság, Nagy-Sárrét, Kis-Sárrét, Bácság (Bánát), Temesköz, Deliblát, Igan-mocsár (Alibunári-mocsár)

Kisalföld: Szigetköz, Csallóköz (Aranykert), Vágköz, Csizkőz, Mátyusföld, Rábaköz, Hanság, Kemeneshát, Kemenesalja

Dunántúl, Dráva-Száva köze: Dunántúli-középhegység, Bakony, Vértes, Pilis, Mecsek, Őrség, Göcsej, Belső-Somogy, Külső-Somogy, Zselic, Muraköz, Zágrábi-medence

Északnyugati-Felvidék: Selmeci-hegység, Gömör-Szepesi-Érchegység, Magas-Tátra, Eperjes-Tokaji-hegység, Tokaj Hegyalja, Bükk-hegység, Mátra, Cserhát, Börzsöny, Szepesség

Északkeleti-Felvidék (Kárpátalja, Ruténföld): Máramarosi-havasok, Avas, Kóhát, Gutin, Máramarosi-medence

Erdély: Keleti-Kárpátok, Gyergyói-havasok, Csíki-havasok, Háromszéki-havasok (Berecki-havasok), Hargita, Brassói-havasok, Barcasági-medence (Barcaság), Déli-Kárpátok, Fogarasi-havasok, Szebeni-havasok, Krassó-

Szörényi-Érchegység, Szilágyság, Érmellék, Király-erdő, Bihar-hegység, Gyalui-havasok, Mezőség, Kenyérmező, Csíki-medencék, Gyergyói-medence, Háromszéki-medence

VÁRMEGYÉK, MEGYÉK, KÖZPONTOK

Magyarország közigazgatási beosztása, 1888 (zárójelben a vármegyeközpontok olvashatók): Abaúj-Torna vm. (Kassa), Alsó-Fehér vm. (Nagyenyed), Arad vm. (Arad), Árva vm. (Alsó-Kubin), Bács-Bodrog vm. (Zombor), Baranya vm. (Pécs), Bars vm. (Aranyos-Marót), Békés vm. (Békés-Gyula), Bereg vm. (Beregszász), Beszterce-Naszód vm. (Beszterce), Bihar vm. (Nagyvárad), Borsod vm. (Miskolc), Baross vm. (Brassó), Csanád vm. (Makó), Csík vm. (Csík-Szereda), Csongrád vm. (Szentés), Esztergom vm. (Esztergom), Fejér vm. (Székesfehérvár), Fogaras vm. (Fogarás), Gömör vm. (Rimaszombat), Győr vm. (Győr), Hajdú vm. (Debrecen), Háromszék vm. (Sepsiszentgyörgy), Heves vm. (Eger), Hont vm. (Ipolyság), Hunyad vm. (Déva), Jász-Nagy-Kun-Szolnok vm. (Szolnok), Kis-Küküllő vm. (Dicsőszentmárton), Kolozs vm. (Kolozsvár), Komárom vm. (Komárom), Krassó-Szörény vm. (Lugos), Liptó vm. (Liptószentmiklós), Máramaros vm. (Máramarossziget), Maros-Torda vm. (Marosvásárhely), Moson vm. (Magyar-Óvár), Nagy-Küküllő vm. (Segesvár), Nógrád vm. (Balassa-Gyarmat), Nyitra vm. (Nyitra), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. (Budapest), Pozsony v. (Pozsony), Sáros vm. (Eperjes), Somogy vm. (Kaposvár), Sopron vm. (Sopron), Szabolcs vm. (Nyíregyháza), Szatmár vm. (Nagy-Károly), Szeben vm. (Nagy-Szeben), Szepes vm. (Lőcse), Szilágy vm. (Zilah), Szolnok-Doboka vm. (Dés), Temes vm. (Temesvár), Tolna vm. (Szekszárd), Torda-Aranyos vm. (Torda), Torontál vm. (Nagybecskerek), Trencsén vm. (Trencsén), Turóc vm. (Turócszentmárton), Udvarhely vm. (Székelyudvarhely), Ugocsa vm. (Nagyszőlős), Ung vm. (Ungvár), Vas vm. (Szombathely), Veszprém vm. (Veszprém), Zala vm. (Zalaegerszeg), Zemplén vm. (Sátoraljaújhely), Zólyom vm. (Besztercebánya)

Fiume város és területe, 1888: Fiume szabad kikötőváros

Horvát-Szlavónország közigazgatási beosztása, 1888: Belovár-Kőrös m. (Belovár), Lika-Krbava m. (Gospic), Modrus-Fiume m. (Ogulin), Pozsega m. (Pozsega), Szerém m. (Vukovár), Varasd m. (Varasd), Verőce m. (Eszék), Zágráb m. (Zágráb)

* * *

I. Európa

Forrás: http://tortenelem.szig.hu/files/Europa_UJ_0.jpg

II. Kárpát-medence

Forrás: http://pctrs.network.hu/clubpicture/1/3/_/karpát_medence_vakterkep_terkep_2_103364_22555.png